

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Конфликти и разбирателства в историята Conflicts and understandings in history
Том / година Volume / year	IV / 2025
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Мария Лилова Maria Lilova
Институция Affiliation	Регионален исторически музей – Плевен Regional Historical Museum – Pleven
Заглавие Title	В СВЕТА НА ТЕХНОЛОГИИТЕ ПОГЛЕД КЪМ РЪКОПИСИТЕ. ПО ДОКУМЕНТИ ОТ ФОНДА НА РИМ – ПЛЕВЕН IN THE WORLD OF TECHNOLOGY, A LOOK AT MANUSCRIPTS. BASED ON DOCUMENTS FROM THE RIM-PLEVEN COLLECTION
Страници Pages	116-126
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-4-116/

В СВЕТА НА ТЕХНОЛОГИИТЕ ПОГЛЕД КЪМ РЪКОПИСИТЕ. ПО ДОКУМЕНТИ ОТ ФОНДА НА РИМ – ПЛЕВЕН

Мария Лилова

Регионален исторически музей – Плевен

Резюме: Навлизането на дигиталните технологии променя човешкото общество. Интернет разширява неимоверно възможностите за комуникация, диалог, обмен на мнения, информация. Пространството повече няма значение като ограничител на публичната сфера. Но въпреки това не можем да отречем мястото на „книгата“ като средство за информация за миналото ни.

В летописната и ревизионна книга на църквата „Света Троица“, с. Лозица е представена кратка история на селото – създаване, бит, поминък, описана е дейността на най-дейният от свещениците в енорията, съдържа и данни за ревизиите, правени на работата на свещениците.

Дигитализацията позволява извеждане на оригиналните документи от активен оборот подобряване на условията за тяхното дългосрочно съхранение.

Ключови думи: дигиталните технологии; интернет; летописната и ревизионна книга; дигитализация.

През втората половина на XX век светът претърпя технологична революция. Днес, с едно щракване на мишката, можем да получим достъп до глобалната информация и да осъществим контакти независимо от времето и местоположението на участниците.

Разпространението на мобилните дигитални устройства променя всички сфери на живота: начина, по който общуваме помежду си, оформяме социалните си взаимоотношения, решаваме политически въпроси, разделяме личното и публичното. Може да се каже, че дигитализацията промени света и е на път да „превземе“ нашия живот. Всички сфери на ежедневието ни и

аспекти на нашите професионални ангажименти са свързани с тези технологии. Трудно е да ги избегнем – те са навсякъде и във всичко. Понякога са много полезни, друг път – досадни, но това е настоящето и още повече – бъдещето. Да бъдеш запознат с новите технологии означава да си съвременен човек или по-точно – човек, живеещ със съвременното. Обратното – означава старомоден стил и почти никакви перспективи в повечето области. С помощта на Интернет хората могат да се свързват помежду си от своите работни места, от домовете си и дори когато пътуват. Така се обменя информация, без да се зависи от разстоянието и времето. Електронната комуникация (електронна поща, Facebook, Skype) дава възможност за по-голяма информираност.

В основата на съвременното общество стоят техниките и технологиите. С тяхна помощ ние достигаем до дълбините на океана и безкрайния космос. Едно от най-бързо развиващите се направления в човешкото познание са информационните технологии. За никого не е тайна, че информационните технологии ще имат широко приложение в обозримото бъдеще и ще останат една от най-перспективните посоки за личностно развитие.

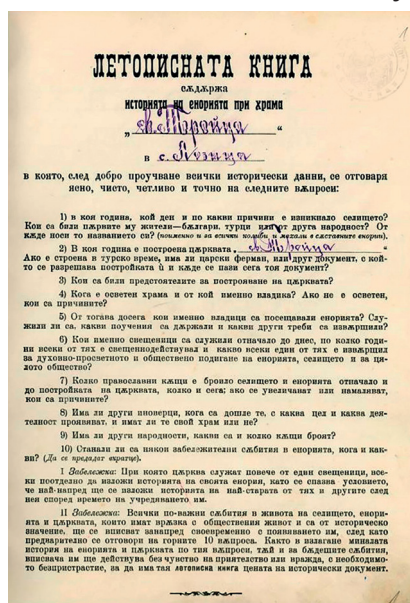
Въпреки това не можем да отречем мястото на „книгата“ като средство за информация за минали събития – не само печатното слово, но и ръкописното, тъй като достъпът до информация е основно човешко право.

С развитието на технологиите все по-често се говори за дигитализацията на документи и за преминаването към „безхартиено“ общество. Съхранението на хартиени документи изисква физическо място – шкафове, стаи, а понякога и цели етажи и сгради. Друг недостатък е обезлесяването заради производството на хартия, въглеродните емисии от печат и транспорта на документите и на хартиени отпадъци. Все повече компании и институции въвеждат електронни системи за архивиране и обработка на информация, което значително намалява нуждата от хартиени документи. Въпреки това те все още имат своето място и значение в света на технологиите. Преди появата на технологиите, хартията е основният носител на информация и знание. Хилядолетия наред ръкописите и хартиените документи са използвани за съхранение на историческа, правна, религиозна и културна информация. Днес тези архиви се използват като ценен източник на познание за миналото и като основа за изследвания в различни области на науката. Заради голямата си стойност някои документи се запазват във физически вид, което не само подsigурява тяхното оцеляване, но и им придава специално културно и историческо значение.

Хартиените документи притежават уникално усещане и материалност, която придава на информацията по-голяма автентичност. За важни документи като договори, свидетелства и актове, хартиеното копие често се възприема като по-надеждно. Те не се нуждаят от електронни устройства за достъп, което ги прави по-устойчиви на технически проблеми като срив на системата или загуба на данни. При липса на интернет или в случаи на хакерски атаки хартиените документи остават безопасен и надежден източник. Докато електронните формати остаряват и се нуждаят от актуализиране, хартията, при правилно съхранение, може да се запази стотици години. Това я прави изключително подходяща за дълготрайно съхранение на информация.

Във фонда на РИМ-Плевен се съхраняват множество документи с над стогодишен произход. Представям една почти столетна книга, съчетаваща ръкописно и печатно слово – „Летописна и ревизионна книга“ на църквата „Света Троица“, с. Лозица¹.

Книгата е започната през 1927 година от свещеник Антон Попов, последния запис е от 1956 година, съчетава ръкопис и печат. Представлява книжно тяло с твърди мукавени корици, обвити с черна хартия, гръбчето и ръбовете на кориците са от кафява хартия – силно протрити. Съдържа 74 листа. На предната корица има релефно изображение на кръст и текст „ЛѢТОПИСНА И РЕВИЗИОННА КНИГА“. Титулната страница (фиг. 1) е с печатен

фиг. 1

текст какво съдържа книгата и на какви въпроси отговаря информацията, ръкописно са вписани името на храма и населеното място. Следващата е ръкопис със синьо и червено мастило – кога и от кого е написана книгата. (фиг. 2) Има и печат на храм „Св. Троица“ в с. Лозица. В текста се използват ятовата гласна Ъ, големият юс Ж и краслословните ерове.

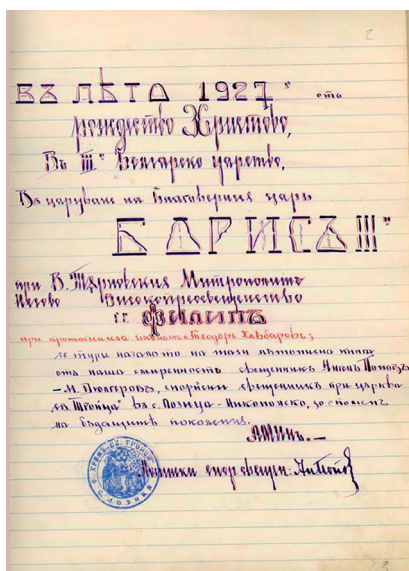
Самото изложение е ръкопис с черно и синьо мастило, писано от няколко човека. Изписани са седем листа – 6 двустранно с един почерк, седмият – само от едната страна, различават се три почерка. Съдържанието може да се раздели

¹ РИМ-Плевен, инв. № В-А-I-2176.

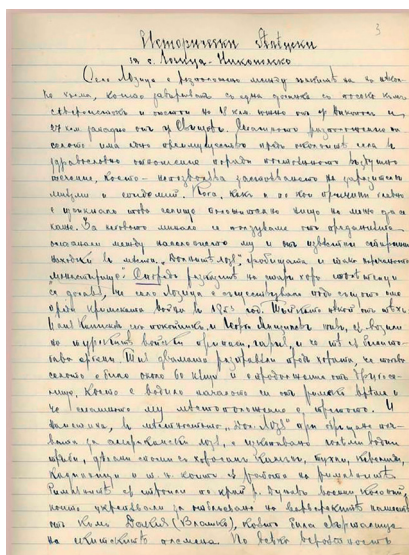
на две части. Първата е ръкописната информация – исторически бележки за с. Лозица, Никополско. Втората част е Ревизионната книга на храм „Св. Троица“ в с. Лозица.

Историческите бележки започват с описание разположението на селото (фиг. 3) – между гънките на няколко хълма, на 18 км южно от Никопол и 27 км западно от Свищов. За миналото на селото сведенията са от старинни находки в м. „Долните лозя“, гробищата и „манастирището“. Според разкази на стари хора селото съществува отпреди Кримската война 1853 – 56 г. Тези столетници – Илия Кинисков и Георги Минзилев са били ергени тогава, отработвали ангария и превозвали припаси за турските войски. Според думите им селото тогава е било от 60 къщи, продължение от друго село още от римско време, сегашното местоположение е трето поред. Доказателство са изкопаните водни тръби, дяланите и слепени с хоросан камъни, тухли, керамика и др. в м. „Долните лозя“.

Според сведенията римляните са строили военни колонии по дунавския бряг за отблъскване на варварски нашествия от „Дакия (Влашко), която била свърталище на скитските племена“. Вероятно е имало такава колония в м. „Долните лозя“, често нападана и затова населението се пръснало – едни в Никопол, други в с. Белене, трети – в днешното землище. Място, обрасло с непроходими гори, между които е имало християнски манастир, в чийто двор са сегашните гробища. От него (манастира) все още личат престолния камък и част от зидовете. В този манастир са се причестявали българите, скрити от турски очи. Избягалие заели височините, изкопали землянки и се заселили. Няколко

фиг. 2

фиг. 3

години преди освобождението населението слиза в долината, заселват се и пришълци и селото става голямо. А името Лозица идва от многото лози, израснали и вплели се в клоните на дърветата като покривало, по което хората се движели като по мост и който наричали „лозника“. А когато се задавяла опасност от нашественици, хората се криели под това покривало в гъстите непроходими гори. Животът на населението бил много тежък. Живеели в землянки, на покрива им имало дупка през която излизал димът от огъня. Постелките са рогозки, правени от папур, сложени на пръстен одър, черги, козиняк и кожуси.

Следва описание на облеклото – грубо вълнено или кожено. Вълнените дрехи бродирали с шевици, наричани „бръцъри“. Мъжете носели кожени калпаци, фесове и чалми, памучни или конопени ризи, потури, червен пояс със затъкнати два-три ножа, антерия, късак, наречен „чукме“, „кебити“ ушити със сини гайтани до коленете и овчи кожуси от цели кожи. Обували са се с цървули от свинска или говежда кожа. Описана е и мъжката „прическа“ – оставяли три кичура коса, заплетена и украсена с кокалчета от мисирки, наричали ги „перчими“. Ергените и младите женени мъже носели същото облекло като по-възрастните.

Описан е и семейния бит. Строго патриархално семейство, в което докато е жив бащата не се допускат делби на имоти между наследниците. Всички работят заедно, но само бащата разпределя реколтата. Родителите са законните распоредители на общия приход, без значение, че синовете може да са мъже на 45 – 50 години. Тези мъже не са могли да пушат в присъствието на бащите си, ако те самите не пушат; нито сядали в кръчмата в тяхно присъствие. Според автора младите булки били „пълни роби на свекървите и зависели от техните капризи“.

Жените се ползвали с много малко свобода, не могли да вършат нищо без разрешението на главата на семейството. Дават се сведения и за женското облекло. Като моми носели дълги ризи, обшити с „бръцъри“, пещемали, престилки, елечета, сплитали косите на много плитки, забраждали се, на челото носели венец от два вида сребърни пари, на шията пендари и гердани от златни „меджидийки и махмудийки“. Обували обувки половинки (калеври). Облекло на младите булки не се различава, изключение прави украсата върху главата, наричана „капишон“, върху които закрепвали изрязани в полукръг дървени „лопати“, забраждани с „чумбери“ и забрадки. Обличали са и тъкменици, украсени с разноцветни ширити. Горните дрехи са джубета, обшити с кожа. Зимата са носени дълги горни дрехи – „долахтани“, украсявани с шевици.

Изложението продължава с развитието на селото. Преди освобождението населението слиза от хълмовете, изсича горите, строи къщи, идват и преселници от Балкана, предприемчиви и деятелни хора, които дават тласък в развитието на селото. Един от коренните жители – Гоно Чорбаджи, член на меджлиса и кадилъка, ползвал се с уважението на турската власт, запазва селото от турски заселници. Две години преди освобождението издайства разрешение за построяване на църква в селото. Гоно Чорбаджи с помощта на кмета Съби Кацов – преселник от Дряново и кръчмар, събира материал за строежа. Но и двамата умират през 1879 г. преди да се построи църквата. Тяхното дело продължават клисарят Стойко Божков, Митьо Анков и писарят Пенчо Кънчович – по информация от архивен църковен тефтер. Строежът започва юни 1879 г., църквата е съградена от троянски майстори. Чрез дарения е закупен теренът за строеж и храмът е изографисан от художници от Дупнишката школа – Нестор и Михал. За иконите също са събирани дарения от населението². През 1881 г. на 21 май ст. ст. храмът е осветен от Търновския митрополит Климент и е наречен „Св. Троица“. В селото е идвал и служил и митрополит Антим. Проследява се историята на църковното дело в селото. В периода на кърджалийството в селото е имало гръцки свещеник, но е изгонен и заменен от свещеник Трифон Пинев, българин, роден в Лозица, свещеник в селото около 10 години. След него свещеник е поп Руско (Гонов), работил около 13 години. Потомците му живеят и до сега в селото (1927 г., когато е писана на историята). След смъртта му свещеник е Петко Ангелов, родом от селото, служил 10 години, обслужвал и селата Ново село, Кулина вода, Мършовица (Любеново), Бяла вода. Умира през 1878 г. и е погребан в църковния двор. Тези свещеници носели мирски дрехи и се познавали по големите коси и бради. Следващ свещеник е Милан Димов – учител в селото, родом от Пирот и зет на поп Петко Ангелов, ръкоположен е от Доротея Врачански. След две години работа е преместен в Свищов на служба. Мястото му заема Петко Царков, също зет на Петко Ангелов, работи от 1880 до 1885 година. След поп Петко свещеници в селото са Иван Хайверков, Антоний, Димитър Петков от с. Деков, Васил Иванов от с. Слатина. В края на 1888 г. за свещеник е назначен Стефан Бешков, на служба до 1892 г. След него свещеник е Хр. Стюжерлиев. Следващият свещеник е Михаил Тодоров Дюлгеров, родом от Плевен, ръкоположен за свещеник от Софийския митрополит Партений. Михаил Дюлгеров служи в с. Лозица над

² Александров, Ангел, „История на с. Лозица“, с. 15, с. Лозица, 2006 г.

30 г. от 1894 г. до 1927 г., когато по собствено желание напуска. Тогава кметът на с. Лозица Маринчо Цветков Иванов изпраща на 29 май 1927 г. телеграма до Търновския митрополит Филип с искането на селяните – свещеник да бъде синът на М. Дюлгеров, избран с 265 гласа. Желанието на жителите на с. Лозица е изпълнено. Митрополит Филип идва в селото и на 3 юни 1927 г. – „сбора“ на селото и ръкополага Ангел Попов за свещеник – автор на летописа.

Той описва дейността на свещеник Михаил Дюлгеров, който „заварил селото без интелигенция и работил за духовно-просветното и обществено повдигане на енорията“. Насърчава изпращането на деца да продължават обучението си в градовете. Изпълняващ длъжността председател на училищното настоятелство, увеличава броя на учителите. Заедно с тях открива читалище в селото през януари 1907 г., наречено „Съгласие“, на което подава книги и мебели (фиг. 4). През 1908 г. с негова помощ е основано и Земеделско взаимоспомагателно дружество „Орало“ тип Райфайазен; избран е и за негов пръв председател. Свещеникът спомага и за създаване на телеграфо-пощенска станция, открита през 1914 г. с началник Христо Начев от Никопол.

Фиг. 4 РИМ-Плевен, В-А-III-1195 С-II-25 – Учредителите на читалището, с. Лозица

Показателно за развитието на селото е, че при идването на свещеник М. Дюлгеров през 1894 г. то наброява 160 къщи, а през 1927 г. стига 275 къщи. От 1920 г. в енорията действа и Популярна

банка със 120 дребни стопани-членове. Развива се и кооперация „Орало“. „От голямата европейска война (Първа световна война)“ както пише авторът, в селото има прогимназия. Учителският състав и останалия персонал в учрежденията е от селото, завършили средно и висше образование. В селото е открита околийска амбулатория, полицейски участък, служба „държавен бирник“; развито е лозарството, пчеларството и земеделието.

Следващата информация е с дата 1 април 1928 г. и подробно описва пристигането на митрополит Филип, посрещането му от селяните, редът на действията по ръкополагането на Ангел Попов за свещеник.

Текстът продължава със сведения за земетресението през април 1928 г., което причинява пропуквания на църковната сграда и за доставянето на две камбани, тежащи 130 кг, със съдействието на църковното настоятелство. Камбаните са монтирани след ремонт на малкото кубе.

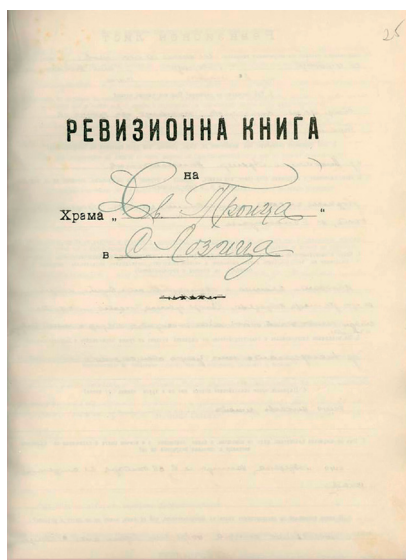
Следващата бележка е от 1929 г., когато се отбелязва всенародното честване на 1000 години от царуването на Симеон Велики, запалването на свещения огън в Преслав, разнасянето му по българската земя и отбелязването на 50 г. от освобождението на България.

Последният запис на свещеник Ангел Попов е от 1930 г., в който обяснява своето напускане по заповед на Търновския митрополит Филип, пожелавайки на наследника си да се пази от седемте смъртни греха и да служи с чест и достойнство.

Следва бележка от новия свещеник Генчо Димитров Генчев, родом от с. Божурулк, Свищовско, служил от 1932 г. до 1934 г., в която описва образованието си.

Изброени са и следващите свещеници – Георги Владков, родом от с. Михалци, Търновско, служил от 1935 – 1938 г.; Стефан Христов, родом от с. Старо, Врачанско, служил от 1938 г.

Последните бележки са от свещеник Йордан Стоянов от с. Въбел, поел енорията през 1942 г., след командироването на предишния свещеник в Македония, за напускането му и заместването му от свещеник Димитър Величков от

фиг. 5

с. Кулина вода.

Втората част на Летописната книга е Ревизионна книга на храм „Св. Троица“ в с. Лозица (фиг. 5). Страниците са с печатен текст с черно мастило тип бланка, със свободно място за попълване отговорите на 17 точки, по които се прави ревизията: кой свещеник се ревизира и при коя църква служи; кой извършва ревизията; състояние на църковния двор; на църковната сграда; за поддръжката; за доходите; за църковната библиотека; за счетоводните книжа; проверка на инвентара; за водените служби; впечатления от работата на свещеника; отношенията при повече от един свещеник; за посещаемостта на църквата; за ученическите посещения; за изпълнението на разпоредбите на синода и епархийския съвет; съвети на проверяващия към ревизирания; общи бележки.

Първите данни са за проверка на свещеник Михаил Дюлгеров от 1924 г. до 1926 г. Следват проверките, правени на свещеник Ангел Попов от 1927 г. до 1930 г.; на Петко Тодоров за 1932 г.; на Генчо Димитров за 1933 и 1934 г.; на Георги Владков 1935 – 1937 г.; на Стефан Христов за 1938, 1939, 1941; Михаил Кърчов за 1943 г. Последната ревизия е с дата 19 септември 1956 г. на свещеник Димитър Величков. Проверките са правени от заемащия длъжността никополски архиерейски наместник през посочените години. От проверките се разбира, че сградата и дворът се поддържат чисти, имотите се стопанисват добре, приходите се събират навреме, редовно и правилно се водят сметките, полагат се грижи за библиотеката и църковната утвар, свещениците са в разбирателство с енорияшите, службите се извършват редовно, свидетелствата за кръщаване и брак се издават навреме. Забележки също има – да се поправи разрушената част от оградата, да се поставят „джамове на артиката“, да се купят нови хоругви, малки икони, одежди. И с проверката от 1965 г. завършва не само втората ревизионна част, но и самата летописната книга на храм „Св. Троица“ в с. Лозица.

Съхранението на големи количества хартиени документи изисква значително пространство и логистични ресурси, особено за институции и компании, които ежедневно работят с документи. За да се ползват или споделят, хартиените документи изискват физическо преместване и по този начин ограничават достъпа, особено при международни или отдалечени операции. Производството на хартия оказва влияние върху околната среда. За намаляване на въздействието, много организации насърчават използването на дигитални формати.

Съвременните технологии предлагат решения за дигитали-

зация на хартиените документи чрез сканиране и създаване на електронни архиви. Този подход позволява съхранение на оригинални хартиени документи и същевременно осигурява лесен достъп до тях чрез цифрови копия. Възможността за комбинирано използване на двата формата предоставя по-голяма сигурност и удобство като се запазва оригинала, за да се подсили автентичност.

Достъпът до книжовно-документалното наследство към днешна дата е дигитализиране на архивни масиви. През последното десетилетие протича процес на дигитализация на информацията и физически комуникационни средства като книги, вестници, телевизия, видеокасети, компактдискове се превръщат в дигитални форми, променяйки радикално комуникационния процес, давайки място на явление като дигитална икономика, дигитална култура, дигитална политика.

Въпреки че дигитализацията е основна тенденция, хартиените документи продължават да играят важна роля в много сектори. Юридически и финансови институции, здравни заведения и държавни администрации все още разчитат на хартиени документи за сигурност и достоверност. Важно е да се отбележи, че хартиените документи дават чувство на сигурност, което се възприема добре от по-широка част от обществото, особено от хората, които изпитват затруднения с технологиите.

Записването на информацията на електронни носители спестява големи количества хартия и в същия момент винаги може да бъде изкарана на хартиен носител.

IN THE WORLD OF TECHNOLOGY, A LOOK AT MANUSCRIPTS. BASED ON DOCUMENTS FROM THE RIM-PLEVEN COLLECTION

Maria Lilova

Regional Historical Museum – Pleven

Abstract: The advent of digital technologies is transforming human society. The Internet vastly expands the possibilities for communication, dialogue, and the exchange of opinions and information. Physical space is no longer a limitation for the public sphere. Nevertheless, we cannot deny the importance of the „book“ as

a means of learning about ourpast.

In the chronicle and audit book of the „Holy Trinity“ church in the village of Lozitsa, a brief history of the village is presented – its founding, way of life, and livelihood. It also describes the work of the most active priest in the parish and includes information about audits conducted on the priests’ activities.

Digitalization allows for the removal of original documents from active circulation, thereby improving the conditions for their long-term preservation.

Keywords: digital technologies; internet; the chronicle and revisionbook; digitization.

Мария Лилова

Отдел „История на България XV – XIX век“

Регионален исторически музей – Плевен

ул. „Стоян Заимов“ № 3

E-mail: marialilova73@gmail.com